

Střet kontinentální a analytické filozofie¹

The Clash of Continental and Analytic Philosophy

Filip Tvrký

Filozofická fakulta
Univerzity Palackého
Křížkovského 12, 771 80 Olomouc
filip.tvrdy@upol.cz

Abstrakt/Abstract

Článek se zabývá dějinami střetu mezi analytickou a kontinentální tradicí, který dominoval filozofii 20. století. I když obě tradice vzešly ze stejného intelektuálního prostředí a byly výrazně ovlivněny novokantovstvím, přesto se jejich vzájemné nepochopení postupem času prohlubovalo a při několika příležitostech situace přerostla v otevřené nepřátelství. V článku je popsáno deset nejzávažnějších konfliktů: Russell vs. Bergson, Schlick vs. Husserl, Carnap vs. Heidegger, Ryle vs. Heidegger, Popperova kritika pseudovědy, konference v Royaumont, Searle vs. Derrida, odhalení Heideggerovy nacistické minulosti, Derridův čestný doktorát z Cambridge a Sokalův podvrh. Na počátku 21. století se ukazuje, že rozepře analytické a kontinentální filozofie se vyčerpala. Mnohem podstatnější je spor o samotnou metodologii filozofie, jenž se projevuje v rozhraní mezi naturalisticky a antinaturalisticky zaměřenými mysliteli.

The article focuses on the history of the conflict between analytic and continental tradition, which dominated the philosophy of the 20th century. Although both traditions originated from the same intellectual environment and were heavily influenced by Neo-Kantianism, their mutual lack of understanding progressed over time and, on several occasions, the situation grew into open hostility. The article describes the ten most serious conflicts: Russell vs. Bergson, Schlick vs. Husserl, Carnap vs. Heidegger, Ryle vs. Heidegger, Popper's critique of pseudoscience, conference in Royaumont, Searle vs. Derrida, the revelation of Heidegger's Nazi past, Derrida's Honorary Doctorate from Cambridge, and

---

¹ Studie vznikla v rámci projektu „Epistemologický status vědy a problém demarkace pseudovědy“ (Fond pro podporu vědecké činnosti FF UP 2014 – 2016, č. p. 452100761). Původně byla pronesena jako úvodní přednáška stejnojmenného volitelného kurzu, který byl vyučován na katedře filozofie FF UP v letním semestru 2015/2016 pod vedením dr. Martina Jabůrka a autora. Chtěl bych poděkovat za pomoc s překladem anglických pasáží Michaele Čakányové a za obsahové připomínky jednomu z anonymních recenzentů.

Sokal's scam. At the beginning of the 21st century it turns out that the conflict between analytic and continental philosophy has been exhausted. What is more substantial is the dispute over the philosophical methodology, which is reflected in the division into naturalistic and anti-naturalistic thinkers.

Filozofii 20. století dominoval střet dvou velkých tradic, které vznikly v kontextu německého novokantovství. Rozdíl mezi analytickou a kontinentální filozofií měl přitom kořeny hlouběji v minulosti, protože už v raném novověku se začaly projevovat rozdíly mezi jednotlivými národními školami. Britský empirismus se od počátku kriticky vymezoval vůči kontinentálnímu racionalismu, zatímco později se podobně geograficky oddělily scientistické a romantické směry navazující na osvícenství. Vždy se ovšem našly výjimky z těchto nedostatečně specifikovaných pozic, například Gassendi měl blíže k Hobbesovu materialismu než Descartovu dualismu, cambridgeští platonici přijímali racionalistickou epistemologii, s přírodní vědou sympatizující Comte byl Francouzem a podobně. Avšak existence odchylek vždy nemusí představovat důvod pro opuštění pravidla, jak ještě uvidíme na pozdějším vývoji.

Pro potřeby tohoto přehledového článku si dovoluji didaktické zjednodušení a budu tvrdit, že i přes značnou multiparadigmatičnost můžeme ve filozofii 20. století určit tři akademicky důležité směry, kterými jsou analytická filozofie, fenomenologie a strukturalismus. Zatímco analytická filozofie se ujala především v anglofonním prostředí, i když vznikla v Německu a Rakousku, fenomenologie a strukturalismus aspoň zpočátku vzkvétaly v německy a francouzsky mluvící Evropě. Postupem času se původně poněkud nejasné rozhraní zvyrazňovalo a příkop oddělující obě tradice se prohluboval až do té míry, že zabránil účinné komunikaci mezi čím dál více zneprátelenými tábory. Kontinentální filozofové těm analytickým vyčítali příliš technické pojetí disciplíny a nekritické přejímání vědeckých kritérií smysluplnosti, zatímco analytičtí filozofové nemohli kontinentálním odpustit nedbalý způsob vyjadřování a lhostejnost k dodržování zásad dokazování. Když se náhodou objevili myslitelé, kteří měli zájem o obnovu zpřetrhaných vztahů, setkalo se jejich snažení často s nevšímavostí či odsouzením. Situace ale jen málokdy přerostla v otevřený konflikt, protože analytická a kontinentální filozofie měly naštěstí jen nepatrný průnik témat. Navíc vzájemně těžko přeložitelné žargony, které si tradice časem vytvořily, ani neumožňovaly navázání dialogu. Je přitom paradoxní, že fenomenologie a analytická filozofie měly společné počátky v novokantovství – například Heidegger studoval u významného představitele badenské školy Heinricha Rickerta, který významně ovlivnil i Carnapa.² Proto i hlavní otázky, na které se fenomenologové a analytičtí filozofové

---

² Pro detailní analýzu vzájemných vztahů v rakouské a německé filozofii na přelomu 19. a 20. století viz Collins (2002, s. 718). Vliv Rickerta na Carnapovo dílo analyzuje např. Leinonen (2016).

zpočátku pokoušeli najít odpověď, vycházely z Kantova odkazu: Lze v poznávacím procesu dospět k věcem samotným? Existují syntetické soudy a priori? Je možné a žádoucí budovat filozofii po vzoru vědy?

V tomto článku se pokusím vylíčit některé z konfliktů, v nichž se analytici a kontinentální filozofové angažovali.³ Zařadil jsem do nich deset nejzávažnějších, které podstatně ovlivnily vzájemné vztahy mezi oběma tradicemi. Patří sem spor Russella a Bergsona o evoluci a o povahu intuice; Schlickova kritika Husserlovy fenomenologické metody; Carnapova analýza jazyka Heideggerovy metafyziky; Rylova recenze Heideggerova spisu *Sein und Zeit*; Popperova analýza podmínek pro demarkaci pseudovědy; konference v Royaumont, na níž se plně projevil antagonismus mezi analytickými a kontinentálními filozofy; debata mezi Searlem a Derridou o mluvních aktech a obskurantismu; Faríasovo odhalení Heideggerovy nacistické minulosti; udělení čestného doktorátu Derridovi na univerzitě v Cambridgi; „science wars“ a Sokalův podvrh. V závěru ukážu, že střet kontinentální a analytické odnože se již vyčerpal, protože jedna ze stran dnešní filozofii vcelku jednoznačně dominuje. Upozorním také na existenci jiného rozhraní, jež má pro budoucnost filozofie mnohem významnější důsledky.

1912: Russell vs. Bergson o evoluci a intuici

Když G. E. Moore a Bertrand Russell iniciovali rebelii vůči britské akademické filozofii, jež vyvrcholila vznikem cambridgeského novorealismu, směřovali svůj hlavní útok na dobové hegelianství. Především Russell se stal notoricky známým kvůli svému takřka univerzálnímu odmítání předchozích filozofických směrů, v *A History of Western Philosophy* měl pochopení jen pro pragmatismus a logický pozitivismus. Kritikou nešetřil ani své současníky, jak je vidět na příkrém odsudku myšlení Henriho Bergsona. V roce 1911 vyšel anglický překlad knihy *Vývoj tvořivý*, v níž Bergson postuloval *élan vital* jako hybnou sílu zajišťující sebeorganizaci organismů.⁴ Z Bergsona se tak na krátkou dobu stal vzor humanitního badatele, který svými elegantními texty dokázal konkurovat teoriím přírodních vědců. Tato idyla však vzala rychlý konec, když Russell ostře zamítl Bergsonovu teleologickou interpretaci darwinismu, díky čemuž byl francouzský autor v anglofonním světě v podstatě znemožněn. Hlavním důvodem pro Russellovu kritiku bylo Bergsonovo upřednostňování instinktů a intuice před racionální argumentací, vědeckým poznáním a zdravým rozumem.⁵ Russell jako příznivec

---

³ Vycházím z celé řady publikací, v nichž byly některé epizody popsány: Glock (2008, s. 255–261), Moran (2010), Chase & Reynolds (2011), Vrahimis (2013).

⁴ Bergson (1907).

⁵ Rusell (1912), podobnou argumentaci lze najít i v Russell (2015).

scientistického obrazu světa k tomu ironicky poznamenal, že „instinkt se nejlépe projevuje u mravenců, včel a Bergsona“.⁶ Podle Russella byl Bergson typickým příkladem antiintelektuálního filozofa, jenž využíval nedostatky rozumu k šíření iracionality. Běžné omyly Bergson považoval za doklad fatální nedostatečnosti lidského myšlení, i ty nejmenší potíže označoval za neřešitelné. Russell také Bergsonovi vyčítal, že pro zvýšení efektu často sahal po metaforách z oblasti matematiky a vědy, aniž by původním teoriím pořádně porozuměl.⁷ Tuto námitku používali i pozdější analytičtí filozofové, kteří si vědeckého pokroku cenili více než jejich kontinentální protějšky. Stejně populární se stala i další Russellova výtka, a tou bylo Bergsonovo přílišné spoléhání na literární styl. V textech francouzského myslitele bylo takřka nemožné vystopovat nějaký argument, a proto si při vyvracení Russell nemohl vzít na pomoc prostředky standardní logiky. Bergsonův imaginativní obraz světa měl svými poetickými kvalitami blízko k Shakespearovi a Shelleymu, ale nelze jej považovat za materiál pro doložení nějakého teoretického stanoviska.⁸ Považuji za pozoruhodné, že Bergsonovi i Russellovi byla udělena Nobelova cena za literaturu, i když z diametrálně odlišných důvodů. U Bergsona výbor ocenil brilantní styl, jakým své myšlenky prezentoval, zatímco v případě Russella se jednalo o propagaci ideálů humanismu a svobody myšlení. I tato rozdílnost se pro budoucí vývoj filozofie měla stát určující.

1918: Schlick vs. Husserl o fenomenologické metodě

První ucelená kritika fenomenologie ze strany analytických filozofů vzešla od iniciátora Vídeňského kruhu Moritze Schlicka. Vztahy mezi oběma směry byly zpočátku spíše přátelské, sám Husserl s programem logického pozitivismu opatrně sympatizoval. Stejně jako Russell Bergsona také Schlick obviňoval Husserla z přílišného spoléhání na intuitivní procesy, které fenomenologie nedokáže pořádně popsat, natož vysvětlit.⁹ Husserl považoval výtky za nepřiměřené, což s hořkostí vyjádřil v předmluvě k druhému vydání druhého svazku *Logische Untersuchungen*:

„Jestliže se o [kritiku] pokusí na základě povrchní četby a z okruhu myšlení, které je fenomenologii cizí, bude zkompromitován každým skutečným znalcem. O tom, jak si mnozí autoři usnadňují situaci pohrdlivými kritikami, s jakou svědomitostí čtou, jaký nesmysl směle připisují mně i fenomenologii, svědčí *Allgemeine Erkenntnistheorie* [sic] Moritze Schlicka, ve které se (na str. 121) s údivem dočítáme: „Tvrdí se (rozuměj v mých

---

⁶ Russel (1912, s. 323).

⁷ Tamtéž, s. 337.

⁸ Tamtéž, s. 346.

⁹ Schlick (1918, s. 119–124).

Idejích), že existuje určitý zvláštní názor, který nemá být žádným psychickým reálným aktem; a nemůže-li někdo takový do oblasti psychologie spadající ‚prožitek‘ nalézt, řekne se mu, že docela nepochopil tuto nauku, že ještě nepronikl ke správnému zaměření zkušenosti a myšlení, neboť to vyžaduje ‚svébytná a namáhavá studia‘.“ Naprostou nemožnost toho, že bych kdy mohl vyslovit takové bláhové tvrzení, které mi ve výše zdůrazněných větách Schlick připisuje, jakož i nepravdivost jeho dalších výkladů o smyslu fenomenologie musí na první pohled rozeznat každý, kdo je s fenomenologií obeznámen... Musím ještě výslovně poznamenat, že v případě M. Schlicka nejde pouze o irelevantní klopýtnutí, nýbrž o podsouvání falešného smyslu, na němž je celá jeho kritika vybudována.“¹⁰

Schlick zřejmě uznal, že kritika nebyla zcela oprávněná, protože v revidovaném vydání *Allgemeine Erkenntnislehre* z roku 1925 zkrátil kritickou pasáž na pouhý jeden odstavec. Husserl ale přesto změnil názor na vídeňskou školu a v pozdním období pro ni nacházel jen slova odmítání: „Pozitivismus filozofii takříkajíc utíná hlavu.“¹¹ Škoda byla spáchána a nebylo ji možné jen tak napravit.

1929: Carnap vs. Heidegger o jazyku metafyziky

Na filozofické konferenci ve švýcarském Davosu došlo k debatě mezi novokantovcem Ernstem Cassirerem a fenomenologem Martinem Heideggerem.¹² Heidegger si vzal na mušku Kanta, jemuž vytýkal přeceňování schopností lidského rozumu a opomenutí aspektu časovosti při analýze bytí. Novokantovství podle něj situaci ještě zhoršilo, když redukovalo filozofii nejprve na epistemologii, pak na antropologii a nakonec na teorii kultury. Konference se pasivně účastnil mladý Rudolf Carnap a Heideggerova kritika ustrnulého akademického prostředí mu nejprve imponovala. Do svého deníku si poznamenal, že si s Heideggerem vyšli na procházku a notovali si v odmítnutí idealismu.¹³ Přátelské vztahy náhle ukončil názorový nesoulad, jenž vyvrcholil roku 1929, kdy Carnap vyslechl Heideggerovu nástupní přednášku na Freiburské univerzitě s názvem „Was ist Metaphysik?“¹⁴. Carnap si uvědomil, že Heideggerův styl filozofování představoval naprostý protiklad k metodě konceptuální analýzy, již začal po vzoru Fregy, Russella a Wittgensteina používat. Roku 1930 publikoval v nově založeném časopise *Erkenntnis* článek „Überwindung der Metaphysik durch logische

¹⁰ Husserl (2012, s. 13–14).

¹¹ Husserl (1996, s. 31).

¹² Heidegger (2004).

¹³ Friedman (2000, s. 7).

¹⁴ Heidegger (1993).

Analyse der Sprache“,¹⁵ v němž si vzal za příklad pokleslého metafyzického žargonu právě úryvky z Heideggerova proslovu. Carnap tvrdil, že věty metafyziky jsou pseudovětami bez významu, které se skládají z pseudopojmů nebo mají defektní logickou syntax. Například pseudopojem „Nic“ nemá empirické příznaky, a proto nemůžeme k větám, v nichž figuruje, nalézt pravdivostní podmínky a přisoudit jim význam. Slavná sentence „Nic nicuje.“ je problematická dvojnásobně, protože obsahuje lexikálně nesprávné výrazy a navíc je syntakticky chybně vytvořena. Heideggerova reakce na sebe nenechala dlouho čekat, nejuceleněji Carnapovi odpověděl v nepublikovaném náčrtu univerzitního kurzu „Úvod do metafyziky“ z letního semestru 1935:

„Ve směru určování „bytí“ z větného „je“ a tak koneckonců jeho znicotňování, který jistým způsobem předznačil Aristotelés, jde ještě dále myslitelské hnutí shromážděné kolem časopisu *Erkenntnis*. Zde má být dosavadní logika nejprve prostředky matematiky a matematického kalkulu přísně vědecky založena a vystavěna, aby pak mohla vybudovat „logicky korektní“ jazyk, v němž se napříště stanou věty metafyziky, které jsou všechny pseudovětami, nemožnými. Tak je jedno z pojednání v tomto časopise nadepsáno: „Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka.“ Zde se pod zdáním matematické vědeckosti naplňuje nejzazší zpovrchnění a vykořenění tradované nauky o soudu. Zde jsou dotaženy do konce poslední důsledky myšlení, které započalo s Descartem, pro kterého již pravda není zjevností jsoucího, a takto zapojením pobytu do otevírajícího (se) jsoucna a založením pobytu v něm, nýbrž ji proměňuje v jistotu – v pouhé jistění myšlení, a to matematického oproti tomu všemu, co je matematicky nemyslitelné. Toto pojetí pravdy jako jistoty myšlení vedlo k definitivnímu odbožštění světa... Domněle nejčistší a vědecky nejprísnejší filosofie nevidí nesmysl spočívající v tom, že totiž matematické myšlení je jen zcela určitou a předmětně zcela prázdnou formou myšlení a že jako takové vždy ještě předpokládá logiku stejně jako vztah k předmětu vůbec, tudíž matematickou metodou nemůže být nijak a nikdy myšlení jako takové, natož plné a původní myšlení bytí, vyčerpáno nebo jen uchopeno.“¹⁶

Jedná se o učebnicový příklad sporu mezi analytickou a kontinentální tradicí. Carnap odsoudil Heideggera kvůli používání jazyka, které odporuje zásadám formální logiky a vytváří iluzi závažnosti sdělení. Heidegger se bránil odkazem na údajnou plytkost kritiky a Carnapovu neschopnost nahlédnout hloubku prezentovaných myšlenek. Tyto

---

¹⁵ Carnap (1991).

¹⁶ Citováno podle Nitsche (2005, s. 220–222).

argumentační postupy se budou opakovat i u jejich následovníků, nedorozumění se však bude ještě stupňovat.

1929: Rylova recenze *Sein und Zeit*

Recenze oxfordského filozofa Gilberta Ryla byla publikována v prestižním časopise *Mind*, a to pouhé dva roky po německém vydání Heideggerovy knihy *Sein und Zeit*. Tehdy ještě neexistovaly překlady Husserla a Heideggera do angličtiny a v Británii bylo povědomí o dobové německé filozofii velmi nízké. Ryle proto nejprve popsal pojem intencionality u Bolzana a Brentana, nastínil základy Husserlovy teorie a teprve pak se věnoval Heideggerovi. S odstupem času není snadné pochopit, nakolik byl Ryle vůči fenomenologii kritický. Některé pasáže působí velice odmítavě, jiné je zase možné interpretovat jako zdvořilostní fráze nebo ironické pošklebky. Recenze začíná následujícím vyznáním:

„Jedná se o velice obtížné a důležité dílo, které představuje velký krok v uplatnění ‚fenomenologické metody‘, i když mám podezření, že je to krok směrem ke katastrofě.“¹⁷

Ryle sice deklaruje, že považuje Heideggera za neoriginálnějšího a nejvlivnějšího Husserlova žáka, nemusí se ale jednat o lichotku. Sám Ryle ve svých pracích termín „fenomenologie“ občas používal, ale v poněkud jiném kontextu, neboť tak označoval vědu zkoumající vnitřní zkušenost. Vůči německé fenomenologické škole ovšem pocíťoval averzi, což se projevilo ještě výrazněji v pozdějším období, například na konferenci v Royaumont. Fenomenologie má podle něj nebezpečné konsekvence, protože chce být jakousi fundamentální disciplínou předcházející jakékoli vědecké bádání. Poznatky fenomenologie by pak nebylo možné ověřovat pomocí běžných empirických metod, což by fenomenologii propůjčilo nezasloužený punc naprosto jisté vědy. Ve skutečnosti je pouze dogmatickým projektem, který z neochoty k revizím činí epistemologickou ctnost. Heidegger navíc pro svou filozofii vytvořil zcela nový žargon, který měl původ v metaforách předvědeckého jazyka a vyznačoval se velmi nízkou srozumitelností. Například termín „Dasein“, který je pro porozumění Heideggerovi klíčový, byl nedostatečně nadefinován, což umožňuje vznik zmatečných a protichůdných interpretací. Důsledné používání fenomenologické metody podle Ryla nutně vede ke krajnímu idealismu a solipsismu, což je v příkrém rozporu se stavem současné vědy a filozofie. Ryle svou recenzi uzavřel varováním, že fenomenologie míří k úpadku a pohromě, protože jejím důsledkem je buď sebevyvracející se subjektivismus, nebo zhoubný mysticismus. V poslední větě uvedl jediná pozitiva celé

---

¹⁷ Ryle (1929, s. 355).

knihy: je krásně vytištěna a má široké okraje. Pokud je mi známo, ponechal Heidegger tento polemický text bez reakce.

1953: Popper o demarkaci pseudovědy

Důležitým tématem analytické filozofie bylo od jejího počátku nalezení demarkační linie mezi smyslem a nesmyslem, filozofií a metafyzikou, vědou a pseudovědou. Po Wittgensteinovi a Carnapovi se problematikou intenzivně zabýval Karl Popper, který za kritérium vědeckosti považoval falzifikaci, tedy otevření možnosti empirického vyvrácení teorie. Toto měřítko se nemuselo vztahovat jen na přírodní vědy, protože Popperovým zájmem byly i disciplíny společenské a humanitní. Popper kritizoval marxismus už v *Otevřené společnosti a jejích nepřátelích*, ale teprve v přednášce „Science: Conjectures and Refutations“ z roku 1953 jej společně s freudiánstvím zařadil mezi pseudovědecké teorie.¹⁸ O marxismu Popper tvrdil, že historickým vývojem falzifikované předpovědi bývají zpětně aktualizovány, aby lépe odpovídaly skutečnosti, z čehož plyne jakýsi permanentní revizionismus. Psychoanalýza je na tom metodologicky ještě hůře, protože její zdánlivě vědecké předpovědi jsou už předem imunizovány vůči možnosti falzifikace. Podle Poppera je psychoanalýza nastavená tak, aby ji podpořila jakákoli evidence, přičemž takto obecně formulované teorie nakonec mají nulovou explanační sílu. Obě Popperovy výtky byly s velkou pravděpodobností mířeny na představitele frankfurtské školy, čemuž se její představitelé pod vedením Theodora Adorna vehementně bránili. Spor nakonec přerostl do obecnější diskuze o metodologii společenských věd, v nichž se střetávají pozitivistické a hermeneutické tendence. Výsledkem kontroverze byl sborník *Der Positivismusstreit in der deutschen Sociologie*, v němž se k problematice vyjádřil nejen Adorno, ale i Hans Albert, Ralf Dahrendorf, Jürgen Habermas a Harald Pilot.¹⁹ Snad ještě vážnější situace nastala v oblasti frankofonní filozofie. Podle dosti standardní interpretace Paula Ricœura došlo ve Francii 60. let k přesunu zájmu od „tří H“, kterými byli Hegel, Husserl a Heidegger, ke „třem mistrům podezřívání“, mezi něž byl řazen Marx, Nietzsche a Freud.²⁰ Popperova kritika tak zasáhla hned dva ze tří hlavních zdrojů francouzské filozofie, a pokud by byla skutečně úspěšná, musela by vést k opuštění jejích klíčových předpokladů.

---

¹⁸ Popper (1963).

¹⁹ Adorno (1969).

²⁰ Ricœur (1965) a Descombes (1995).

1958: Konference v Royaumont

V roce 1958 byla ve francouzském Royaumont uspořádána konference angloamerických a kontinentálních filozofů s názvem „La Philosophie Analytique“. Cílem bylo znovu navázat komunikaci, která byla v uplynulých desetiletích přerušena. Přípravu akce provázal optimismus a organizátoři se těšili vidinou, že se podaří zacetit rozkol, jenž podle některých započal už v dílech Fregy a Husserla.²¹ Mezi hosty patřili představitelé logického pozitivismu jako A. J. Ayer a W. V. O. Quine, zástupci oxfordské školy přirozeného jazyka J. L. Austin, R. M. Hare, Gilbert Ryle, P. F. Strawson a J. O. Urmson, morální filozofové Charles Taylor a Bernard Williams, tábor fenomenologů představovali H. L. Van Breda, Maurice Merleau-Ponty a Jean Wahl. Podle všech zúčastněných stran ale konference skončila fiaskem a propast mezi hnutími se proti očekáváním ještě víc prohloubila. Z referátů čišelo vzájemné nepochopení, z mnohých dokonce despekt.²² Přezíravý postoj byl charakteristický především pro zastánce analytické filozofie. Patrné je to z vystoupení Gilberta Ryla, jenž nejprve představil dosti zkreslenou verzi fenomenologie Edmunda Husserla, aby ji pak mohl snadno odmítnout jako metodologicky nedostatečnou. Následující citace může sloužit jako názorná ukázka arogance ve filozofických debatách:

„Tato karikatura Husserlovy fenomenologie má poukázat na její odlišnost od některých převažujících rysů současné filozofie, zvláště filozofie myslí v anglicky mluvícím světě... Domnívám se, že naši myslitelé jsou imunní vůči představě filozofie jako královny vědy, protože ve svých životech na cambridgeských a oxfordských kolejích každodenně přicházejí do styku se skutečnými vědci. Nároky na vůdcovství zmizí, jakmile se začne s vyprávěním vtipů po jídle. Husserl psal, jako by se nikdy nesetkal s vědcem – nebo vtipem.“²³

Zajímavé je, že v Rylově textu se asi poprvé setkáme s obratem „kontinentální filozofie“. Nezávisle na něm termín použil Maurice Mandelbaum v inauguračním projevu při nástupu do funkce prezidenta východní divize American Philosophy Association, tentokrát už byl postaven do protikladu k „analytické filozofii“.²⁴ Spor mezi oběma tradicemi měl tedy od začátku 60. let jasné sémantické vymezení.

---

²¹ Overgaard (2010).

²² Příspěvky z konference byly souhrnně publikovány ve Wahl (1962).

²³ V originále „Fuehrership“, Ryle (2009, s. 188–189).

²⁴ Mandelbaum (1962).

1977: Searle vs. Derrida o mluvních aktech

Na začátku 70. let se izraelský filozof Yehoshua Bar-Hillel během pobytu v Německu seznámil s teorií komunikace Jürgena Habermase, jež vycházela z Austinova a Searlova pojetí mluvních aktů.²⁵ Bar-Hillel dospěl k závěru, že Habermasova koncepce je z formálních i obsahových důvodů nepřijatelná, a v roce 1973 publikoval v časopise *Synthese* její sžíravou kritiku.²⁶ Důvodem odmítnutí byla nesrozumitelnost, terminologická nezakotvenost, dezinterpretace původní teorie, zdánlivá hloubka řešení a obecně nízká kvalita argumentace. Bar-Hillelova kritika ale zůstala bez odpovědi a téměř bez povšimnutí, což se rozhodně nedá říct o poněkud pozdějším sporu na totéž téma. V roce 1977 byl americký filozof John Searle vyzván editory časopisu *Glyph*, aby sepsal kritickou reakci na pojetí teorie mluvních aktů u francouzského dekonstruktivisty Jacquese Derridy. Výchozím bodem měla být esej „Signature événement contexte“, v níž Derrida nastínil své čtení Austina a domyslel jeho důsledky pro rozlišení mezi běžným a parazitárním kontextem. Závěrem komplikovaně napsaného textu bylo rozhodné tvrzení, že komunikace není nástrojem předávání smyslu nebo směřování intencí.²⁷ Searle se – jak se dalo očekávat – k Derridově interpretaci teorie, na níž se autorsky spolupodílel, postavil velmi odmítavě. Hned na začátku upozornil, že svůj text nepovažuje za příspěvek do diskuze mezi dvěma odlišnými filozofickými tradicemi, ale jen za kritiku jednoho konkrétního myslitele. Podle Searla obsahuje Derridův článek několik pojmových konfúzí, Derrida nechápe například rozdíl mezi psaným a mluveným projevem. Zaměňuje také opakovatelnost lingvistických pravidel s trvalostí písemného záznamu, kvůli čemuž nedokáže správně vyložit samotnou povahu mluvních aktů.²⁸ Francouzský provokatér na Searlovu kritiku odpověděl po svém, a to ve sborníku s názvem *Limited Inc.* Jeho součástí byla i Derridova původní esej, ale protože Searle nedal svolení s vydáním své odezvy, obsahuje kniha jen třístránkové shrnutí jejích hlavních tezí. Nejrozsáhlejší je Derridova reakce na Searlovu kritiku, která má asi devadesát stran a nese stejné jméno jako celá kniha. Derrida sáhl po nevybíravých prostředcích, o úrovni jeho argumentace svědčí skutečnost, že se v úvodu řečnický dotazuje, kdo to vlastně Searle je a zná-li ho vůbec.²⁹ Z nepřilíš pochopitelných důvodů se pak rozhodl svého oponenta přezdívat „Sarl“, což může být souhrnné označení Austinových pokračovatelů, jak Derrida naznačuje, ale také lze tento manévr chápat jako nejapné znevažování nepohodlného odpůrce. Derrida neprojevil sebemenší ochotu používat v diskuzi racionální prostředky, vystačil si s bonmoty, narážkami a jazykovými

---

²⁵ Habermas (1971).

²⁶ Bar-Hillel (1973).

²⁷ Derrida (1972).

²⁸ Searle (1977).

²⁹ „But where is he? Do I know him?“ (Derrida 1988, s. 29).

hříčkami. Takovému způsobu vedení „argumentace“ lze jen stěží vzdorovat, a proto se také Searle rozhodl dále neangažovat v přímé konfrontaci.

1987: Farías o Heideggerově nacismu

V průběhu 30. let odešla většina rakouských a německých filozofů do exilu. Z prostředí Vídeňského kruhu to byli například Rudolf Carnap, Herbert Feigl, Philipp Frank, Kurt Gödel, Carl Gustav Hempel, Otto Neurath, Karl Popper, Hans Reichenbach, Alfred Tarski nebo Ludwig Wittgenstein, z frankfurtské školy zase Theodor W. Adorno, Erich Fromm, Max Horkheimer a Herbert Marcuse. Tento hromadný exodus židovských či demokraticky smýšlejících filozofů stojí v kontrastu k Heideggerově profesní dráze. Heidegger nejen že v Německu zůstal, ale v dubnu 1933 se stal rektorem Freiburské univerzity a v květnu téhož roku dokonce vstoupil do NSDAP. Postupem času přerušil styky s Husserlem, Hannah Arendtovou a Karlem Jaspersem, odmítal, aby u něj studovali židovští doktorandi. Na funkci rektora rezignoval v dubnu 1934, ale členem strany zůstal až do konce války. V roce 1945 prošel denacifikačním řízením, byl suspendován francouzskými okupačními úřady a do roku 1951 nesměl přednášet. Za své nacistické angažmá se nikdy veřejně neomluvil a této neochotě uznat chybu se snad až příliš poeticky říká „Heideggers Schweigen“. Podobné mlčení bylo charakteristické i pro poválečný vývoj, dokud chilský historik Víctor Farías nepublikoval v roce 1987 knihu *Heidegger y el Nazismo*, jejíž francouzský překlad způsobil nebyvalý skandál.³⁰ Někteří pokračovatelé Heideggerova odkazu se pokoušeli jeho věrnost hitlerovskému režimu bagatelizovat, zatímco jiní popírali souvislost mezi filozofickými teoriemi a špatným morálním charakterem autora.³¹ Pro mnohé analytické filozofy bylo ale odhalení Heideggerovy nacistické minulosti očekávaným vyústěním jeho sporných názorů a bezohledného vyjadřování. Tento postoj zastával například Karl Popper, jenž svou kritiku německé metafyziky přenesl na dosti osobní úroveň:

„Považuji Hegela, a tím spíše Heideggera, za filosoficky zcela prázdné a nezajímavé šovinisty. Nevzpomínám si, že bych kdy Heideggerovi věnoval půl stránky.“³²

Po desetiletích planých diskuzí vyšly roku 2014 pod názvem *Černé sešity* Heideggerovy deníky z let 1931 až 1941, které potvrdily jeho vypjatou nenávist k Židům, sympatie k nacistické ideologii a nedůvěru vůči demokracii.³³ Ukázalo se, že „duchovní nacionální socialismus“ nebyl bezvýznamnou epizodou v životě německého

---

³⁰ Farías (1987).

³¹ Pro přehled viz Dubský (1997).

³² Popper (1993, s. 17).

³³ Heidegger (2014), viz také komentář editora vydání Trawny (2014).

filozofa, ale hluboce promyšlenou a nedílnou součástí jeho světonázoru. Napjatá situace v heideggerovských kruzích vyvrcholila v lednu 2015, kdy rezignoval Günter Figal na místo předsedy německé Martin-Heidegger-Gesellschaft, což zdůvodnil právě antisemitismem jmenovaných deníků. Odpor k Heideggerovi se tak z analytické filozofie definitivně přenesl i do kontinentální tradice.

1992: Derridův čestný doktorát v Cambridge

V květnu roku 1992 bylo oznámeno, že Jacques Derrida obdrží čestný doktorát na Univerzitě v Cambridge. Proti tomuto rozhodnutí protestovala skupina filozofů spjatých s analytickou i kontinentální tradicí, otevřený dopis do deníku *The Times* napsal Barry Smith a spolupodepsalo jej osmnáct dalších myslitelů: Hans Albert, David Armstrong, Ruth Barcan Marcus, Keith Campbell, Richard Glauser, Rudolf Haller, Massimo Mugnai, Kevin Mulligan, Lorenzo Peña, Willard Van Orman Quine, Wolfgang Röd, Edmund Runggaldier, Karl Schuhmann, Daniel Schulthess, Peter Simons, René Thom, Dallas Willard a Jan Wolenski. Signatáři litovali, že se jim nepodařilo včas získat reakci Johna Searla, který byl iniciativě příznivě nakloněn.³⁴ Uvádím rozsáhlou ukázkou z textu petice, jejíž finální verze byla upravena po konzultacích s právníky novin:

„V očích filozofů a především těch, kteří pracují na čelních katedrách filozofie celého světa, nesplňují Derridovy práce zavedená kritéria jasnosti a přesnosti... Derridova karierní dráha započala ve vzrušujících 60. letech a jeho texty i dnes prokazují původ v tomto období. Mnohé se z podstatné části skládají z propracovaných žertů, narážek, logických hříček a podobně.³⁵ Derrida si podle našeho názoru založil kariéru na tom, že do akademické sféry zavedl triky a fígle, jež jsou vlastní dadaistům a konkrétním básníkům... Pro mnohé francouzské filozofy je Derrida příčinou tichých rozpaků a jeho šaškárny výrazně přispěly k všeobecně rozšířenému názoru, že současná francouzská filozofie si nezaslouží o mnoho víc, než být terčem posměchu. Derridovo rozsáhlé dílo podle nás napíná běžné formy akademické činnosti až k hranici jejich rozpoznatelnosti. Především ale – jak se může každý čtenář snadno přesvědčit na jakékoli stránce – jsou jeho díla napsána stylem, který znemožňuje porozumění... Domníváme se, že akademický status, který je založen na napůl srozumitelných útocích proti hodnotám rozumu, pravdy a

---

³⁴ Sims (1999).

³⁵ V originále používají autoři petice Derridův novotvar „logical phallusies“, který nepřesně překládám jako „logické hříčky“. Situace je ovšem spletitější, protože „fallacy“ označuje „mylnou představu“ nebo „blud“, zatímco „phallus“ nepřekvapivě „falus“.

vzdělanosti, není dostatečným důvodem pro udělení čestného titulu od význačné univerzity.“³⁶

Kvůli kontroverzi bylo uspořádáno hlasování mezi vyučujícími na Cambridgeské univerzitě, které dopadlo poměrem 336 ku 204 v Derridův prospěch.

1996: „Science wars“ a Sokalův podvrh

V první polovině 90. let se někteří vědci a filozofové vědy začali znepokojovat nad způsobem, jakým myslitelé kontinentální tradice – především poststrukturalisté a postmodernisté – používali vědecké poznatky k ilustraci svých teorií. Roku 1994 publikovali biolog Paul R. Gross a matematik Norman Levitt knihu *Higher Superstition*, kde odhalili zneužívání vědy k politickým cílům, jež podle nich prováděli postmodernou ovlivnění myslitelé řazení k levičím.³⁷ Kniha se stala inspirací pro amerického matematika a fyzika Alana Sokala, jenž zveřejnil parodický článek s dosti podezřelým názvem „Překračování hranic: k transformativní hermeneutice kvantové gravitace“.³⁸ Text byl úmyslně napsán nesrozumitelným stylem a obsahoval celou řadu faktických chyb, ale přesto bez větších potíží prošel recenzním řízením a byl přijat do časopisu *Social Text*. Sokal v návaznosti na svůj podvrh vydal monografii *Intellectual Impostures*, v níž společně s dalším fyzikem Jeanem Bricmontem kritizovali nedostatečné pochopení poznatků přírodních věd v dílech předních francouzských filozofů.³⁹ Terčem jejich výtek se stal Jacques Lacan, Julia Kristeva, Luce Irigaray, Bruno Latour, Jean Baudrillard, Gilles Deleuze, Félix Guattari a Paul Virilio. Sokalova aféra vyvolala bouřlivou odezvu, během následujících let vyšly k problematice desítky novinových i odborných článků.⁴⁰ Následné diskuzi mezi vědeckými realisty a postmoderními relativisty se často říká „science wars“, což ještě podtrhlo militantní charakter sporu anglofonní a frankofonní filozofie vědy. Do popředí se opět dostala problematika obskurantismu, tedy neochoty některých autorů se vyjadřovat srozumitelně, vstřícně ke čtenáři. Podle Sokala a jeho přívrženců komplikovanost postmoderních děl není známkou nějaké zvláštní hloubky sdělení, ale je úhybným manévrem maskujícím intelektuální impotenci. Pokud se dá něco vůbec sdělit, lze to vyjádřit jednoduše, což se vědcům a analytickým filozofům úspěšně daří i u těch nejsložitějších teorií. Chyba není jen na straně nezodpovědných či podvodných pisatelů,

---

³⁶ Smith (1992).

³⁷ Gross & Levitt (1994).

³⁸ Viz Sokal (1996).

³⁹ Sokal & Bricmont (1998).

⁴⁰ Nejdůležitější reakce byly shromážděny v *Editors of Lingua Franca* (2000), sám iniciátor skandálu se k tématu ještě jednou vrátil v Sokal (2008).

na vině jsou i sami čtenáři, kteří se nechávají svést zlým kouzlem obskurantismu a přesvědčují sami sebe o vlastní výjimečnosti a interpretační senzitivě k bezsmyslým textům.

Epilog

V úvodu svého článku jsem naznačil, že analytická filozofie vyšla ze sporu se svými kontinentálními konkurenty vítězně. Málokdo se v akademické filozofii, jak je provozována na univerzitách Evropy a Severní Ameriky, obejde bez znalosti analytické metodologie, která je považována za standardní. Fenomenologie je v posledních desetiletích na znatelném ústupu, který se její představitelé snaží zbrzdit užší spoluprací s analytickou filozofií myslí a kognitivními vědami. Strukturalismus a jeho pozdější varianty poststrukturalismus a postmodernismus mezi profesionálními filozofy takřka zcela vymizely, a pokud jsou někde rozvíjeny, pak je to na katedrách jiných humanitních disciplín – srovnávací literatury, kulturní antropologie, sociologie, genderových studií, filmové „vědy“, atd. I přes dominanci analytického přístupu se zdá, že lze v současné filozofii identifikovat mnohem podstatnější schizma, jež se týká samotných základů filozofické metody. Podstatná část filozofie se nechala inspirovat naturalismem Johna Deweyho a W. V. O. Quina, který upřednostňuje empirické poznání složené ze syntetických aposteriorních výroků a jeho alternativy nepovažuje za epistemicky důvěryhodné. Naopak jiní filozofové se rozhodli nadále používat apriorní postupy, ať už založené na analytických či syntetických výrocích, k nimž patří konceptuální analýza nebo myšlenkové experimenty. Britský filozof David Papineau nastalou situaci komentuje jako střet naturalismu a obnoveného novokantovství. Zatímco naturalisté považují za výchozí bod svého filozofického zkoumání vědu, novokantovci začínají u analýzy obsahů vědomí. Domnívá se, že se poměry přece jen poněkud projasnily, především srovnáme-li je s někdejší sporem analytické a kontinentální filozofie. Obě strany si totiž tentokrát aspoň rozumějí a je jim jasné, v čem se jejich metodologie liší.⁴¹ Americký filozof práva Brian Leiter je ve svém rozboru soudobé filozofie ještě konkrétnější. Zatímco rozhraní mezi analytickou a kontinentální tradicí je dnes zajímavé nanejvýš ze sociologických důvodů, skutečnou dělicí čáru najdeme mezi naturalisticky a antinaturalisticky orientovanými mysliteli. Naturalisté považují lidské bytosti za určitý druh zvířat, která je vhodné zkoumat za použití stejných empirických postupů, jaké používá věda ve zbytku živé i neživé přírody. Antinaturalisté tento pohled odmítají a akcentují jedinečnost lidského druhu, jenž se od zbytku světa liší nejen kvantitativně, ale i kvalitou. Přiměřenou metodou je podle nich buď apriorní analýza, nebo filozofický průzkum normativní říše, jež je pro člověka unikátní. Za naturalisty Leiter označuje nesourodou skupinu myslitelů, do níž patří

---

⁴¹ Papineau (2003).

David Hume, Ludwig Feuerbach, Karl Marx, Ludwig Büchner, Friedrich Nietzsche, Rudolf Carnap, W. V. O. Quine, Jerry Fodor, Stephen Stich nebo Alex Rosenberg. K antinaturalistům zase podle něj náleží Gottfried Wilhelm Leibniz, Immanuel Kant, G. W. F. Hegel, Edmund Husserl, Gottlob Frege, Jean-Paul Sartre, G. E. M. Anscombová, Wilfrid Sellars, pozdní Hilary Putnam, Alvin Plantinga, John McDowell a mnozí další.⁴² Tato neshoda jdoucí až k samotným kořenům filozofického zkoumání má již málo společného se sporem analytické a kontinentální filozofie, který snad konečně můžeme považovat za překonaný.

Literatura

- Adorno, T. W., ed. (1969): *Der Positivismusstreit in der deutschen Sociologie*. Hermann Luchterhand Verlag, Neuwied und Berlin. Anglický překlad Adorno, T. W., ed. (1976): *The Positivist Dispute in German Sociology*. Heinemann, London.
- Bar-Hillel, Y. (1973): „On Habermas’ Hermeneutic Philosophy of Language.“ *Synthese* 26 (1): 1–12.
- Bergson, H. (1907): *L’Évolution créatrice*. Librairie Félix Alcan, Paris.
- Carnap, R. (1991): „Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka.“ *Filosofický časopis* 39 (4): 623–643.
- Collins, R. (2002): *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change*. Belknap Press, Cambridge.
- Derrida, J. (1972): „Signature événement contexte.“ In *Marges de la philosophie*, J. Derrida, Les Editions de Minuit, Paris, s. 365–393. Anglický překlad Derrida, J. (1977): „Signature Event Context“. *Glyph* 1: 172–197. Český překlad Derrida, J. (1993): „Signatura událost kontext.“ In *Texty k dekonstrukci*, J. Derrida, Přeložil M. Petříček. Archa, Bratislava, 1993, s. 277–306.
- Derrida, J. (1988): *Limited Inc*. Přeložili J. Mehlman & S. Weber. Northwestern University Press, Evanston.
- Descombes, V. (1995): *Stejně a jiné*. Přeložil M. Petříček. OIKOYMENH, Praha.
- Dubský, I. (1997): *Ve věci Heidegger*. OIKOYMENH, Praha.
- Editors of Lingua Franca, eds. (2000): *The Sokal Hoax: The Sham That Shook the Academy*. University of Nebraska Press, Lincoln.
- Farías, V. (1987): *Heidegger et le nazisme*. Přeložili M. Benarroch a J.-B. Grasset. Editions Verdier, Lagrasse.
- Friedman, M. (2000): *A Parting of the Ways: Carnap, Cassirer, and Heidegger*. Open Court, Chicago.

---

⁴² Marshall & Leiter (2011).

- Glock, H.-J. (2008): *What Is Analytic Philosophy?* Cambridge University Press, Cambridge.
- Gross, P. R. & Levitt, N. (1994): *Higher Superstition: The Academic Left and Its Quarrels with Science*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Habermas, J. (1971): „Vorbereitende Bemerkungen zu einer Theorie der kommunikativen Kompetenz.“ In *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie*, J. Habermas & N. Luhmann, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1990, s. 101–141.
- Heidegger, M. (1993): *Co je metafyzika?* Přeložil I. Chvatík. OIKOYMENH, Praha.
- Heidegger, M. (2004): „Davoská disputace mezi Ernstem Cassirerem a Martinem Heideggerem.“ In *Kant a problém metafyziky*, M. Heidegger, OIKOYMENH, Praha, s. 237–252.
- Heidegger, M. (2014): *Überlegungen II–XV (Schwarze Hefte 1931–1941)*. Klostermann, Frankfurt am Main. Gesamtausgabe, Band 94–96.
- Husserl, E. (1996): *Krise evropských věd a transcendentální fenomenologie*. Přeložili H. Kubová & P. Kuba. Academia, Praha.
- Husserl, E. (2012): *Logická zkoumání II/2: Základy fenomenologického objasnění poznání*. Přeložil P. Urban. OIKOYMENH, Praha.
- Chase, J. & Reynolds, J. (2011): *Analytic versus Continental: Arguments on the Methods and Value of Philosophy*. Acumen, Durham.
- Leinonen, M. (2016): „Assessing Rickert’s Influences on Carnap.“ In *Influences on the Aufbau*. Ch. Damböck, Springer, Cham, 2016, s. 213–232.
- Mandelbaum, M. (1962): „Philosophy, Science, and Sense-Perception.“ *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association* 36: 5–20.
- Marshall, R. & Leiter, B. (2011): „Leiter Reports.“ *3:AM Magazine* [online], [cit. 19. prosinec 2011], Dostupné z: <<http://goo.gl/nelV6t>>.
- Moran, D. (2010): „Analytic Philosophy and Continental Philosophy: Four Confrontations.“ In *Phenomenology: Responses and Developments*, ed. L. Lawlor, Acumen, Durham, 2014, s. 235–266.
- Nitsche, M. (2005): „„Starost o užívání řeči“.“ Heideggerovy reakce na Carnapovo vystoupení v časopise *Erkenntnis*.“ In *Schizma filosofie 20. století*, eds. M. Nitsche, P. Sousedík & M. Šimsa, Filosofia, Praha, 2005, s. 220–222.
- Overgaard, S. (2010): „Royaumont Revisited.“ *British Journal for the History of Philosophy* 18 (5): 899–924.
- Papineau, D. (2003): „Review of *Reference and Consciousness*, by John Campbell.“ *Times Literary Supplement*. 14 February 2003.

- Popper, K. R. (1963): „Science: Conjectures and Refutations.“ In *Conjectures and Refutations*, K. R. Popper, Routledge and Keagan Paul, London, s. 33–39.
- Popper, K. R. (1993): „Resumé filosofického myšlení: Interview II.“ *Reflexe* 9: 1–23.
- Ricœur, P. (1965): *De l'interprétation. Essai sur Sigmund Freud*. Éditions du Seuil, Paris.
- Russell, B. (1912): „The Philosophy of Bergson.“ *The Monist* 22 (3): 321–347.
Přetištěno v Russell, B. (1945): *A History of Western Philosophy*. Simon & Schuster, New York, s. 819–838.
- Russell, B. (2015): „Mystika a logika.“ In *Mystika a logika a jiné eseje*, B. Russell, Přeložil A. Otáhal. Academia, Praha, s. 13–31.
- Ryle, G. (1929): „Review of *Sein und Zeit*, by Martin Heidegger.“ *Mind* 38 (151): 355–370.
- Ryle, G. (2009): „Phenomenology versus *The Concept of Mind*.“ In *Critical Essays: Collected Papers, Volume 1*, G. Ryle, Routledge, New York, s. 186–204.
- Searle, J. R. (1977): „Reply to Derrida: Reiterating the Differences.“ *Glyph* 1 (1): 198–208.
- Schlick, M. (1918): *Allgemeine Erkenntnislehre*. Verlag von Julius Springer, Berlin.
- Sims, J. (1999): „Revisiting the Derrida Affair with Barry Smith.“ *Sophia* 38 (2): 142–169.
- Smith, B. (1992): „Derrida Degree a Question of Honor.“ *The Times*. 9 May 1992.
- Sokal, A. & Bricmont, J. (1998): *Intellectual Impostures*. Profile Books, London.
- Sokal, A. (1996): „Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity.“ *Social Text*. č. 46/47, s. 217–252.
- Sokal, A. (2008): *Beyond the Hoax: Science, Philosophy, and Culture*. Oxford University Press, Oxford.
- Trawny, P. (2014): *Heidegger und der Mythos der jüdischen Weltverschwörung*. Klostermann, Frankfurt am Main.
- Vrahimis, A. (2013): *Encounters Between Analytic and Continental Philosophy*. Palgrave Macmillan, New York.
- Wahl, J., ed. (1962): *Cahiers de Royaumont: La Philosophie analytique*. Les Editions de Minuit, Paris.